

**195. Bijbelstudie over
DE BINDING VAN ISAÄK
A TAI FU ISAK
AQEIDAT YITZ'CHAQ
עקידת יצחק**

In het laatste hoofdstuk van de parasha וַיִּרָא Vayera lezen wij het bekende verhaal over het offer van Av'raham [Abraham] op de berg Moria: *“Na deze gebeurtenissen stelde G'd Av'raham [Abraham] op de proef. Hij zei tegen hem: Av'raham, en deze zei: Hier ben ik. Hij zei: Neem toch je zoon, je enige, die je liefhebt, Yitz'chaq [Isaäk], en begeef je naar de berg Moria, en breng hem daar als een offer dat in vlammen opgaat, op één van de bergen die Ik je zal aanduiden. Av'raham stond 's morgens vroeg op, zadelde zijn ezel, en nam zijn twee knechten mee en zijn zoon Yitz'chaq; hij kliefde het offerhout en begaf zich op weg naar de plaats, die G'd hem gezegd had.*

Toen Av'raham op de derde dag zijn ogen opsloeg, zag hij die plaats in de verte. Av'raham zei tegen zijn knechten: Blijven jullie hier bij de ezel, terwijl ik en de jongen daarheen gaan en wanneer wij ons biddend neergebogen zullen hebben, komen wij bij jullie terug. Av'raham nam het offerhout en legde het op zijn zoon Yitz'chaq. Zelf nam hij het vuur en het mes in de hand en zo gingen die twee tezamen. Toen zei Yitz'chaq tegen zijn vader Av'raham: Vader, en deze zei: Ja mijn jongen. En hij zei: We hebben nu wel het vuur en het hout, maar waar is het lam voor het offer? En Av'raham zei: G'd zal Zich wel voorzien van een lam voor een offer, mijn zoon. Zo gingen die twee tezamen.

Ze kwamen tot aan de plaats die G'd hem gezegd had. Daar bouwde Av'raham het altaar, schikte het hout, bond zijn zoon Yitz'chaq en legde hem op het altaar, bovenop het hout. Av'raham stak zijn hand uit en nam het mes om zijn zoon te slachten. Maar de Engel van de Eeuwige riep hem vanuit de hemel toe en zei: Av'raham, Av'raham! En hij zei: Hier ben ik. En Hij zei: Streck je hand niet uit naar de jongen en doe hem niets, want nu weet Ik, dat je G'dvrezend bent en dat je Mij je zoon, je enige, niet hebt onthouden. Av'raham sloeg zijn ogen op en keek en ja, een ram was op de achtergrond met zijn horens verward geraakt in de struiken. Av'raham ging erheen en nam de ram die hij als een in-vlammen-opgaand-offer bracht in plaats van zijn zoon. Av'raham noemde die plaats: 'De Eeuwige zal zien' (YHVH יְהוָה יִרְאֶה); zodat er nog heden ten dage gezegd wordt: Op de berg van de Eeuwige wordt het gezien.

De Engel van de Eeuwige riep Av'raham andermaal vanuit de hemel. En hij zei: Bij Mijzelf zweer Ik, is de uitspraak van de Eeuwige, dat, omdat je dit hebt kunnen doen en je zoon, je enige, niet hebt gespaard, Ik je overvloedig zal zegenen, je nakomelingen bovenmatig zal doen toenemen als de sterren aan de hemel en als het zand dat aan het strand van de zee is, en dat je nakomelingen de poorten van hun vijanden in bezit zullen nemen. Met jouw nakomelingen zullen alle volkeren van de aarde zich gelukkig prijzen, omdat je naar mijn stem geluisterd hebt. Av'raham keerde terug naar zijn knechten, zij begaven zich gezamenlijk op weg naar Be'er Sheva [Berseba], en Av'raham vestigde zich in Be'er Sheva. [...]

De leeftijd van Sara was honderdzevenentwintig jaar; dat waren Sara's levensjaren. Toen Sara stierf in Qiryat-Ar'ba [Kirjat-Arba], dat is Chev'ron [Hebron] in het land K'na'an [Kanaän], kwam Av'raham om te weeklagen over Sara en om haar te bewenen. Maar Av'raham stond op, ging heen van zijn dode, en sprak tot de zonen van Chet [Heth]: Vreemdeling, maar ook ingezetene ben ik in uw midden, verschaf mij een eigen grafstede bij u, zodat ik mijn dode ten grave kan dragen.” (B'reshit [Genesis] 22:1-19 en 23:1-4, Chumash-vertaling van Jitschak Dasberg).

Surinaams: *“Baka wan pisten Gado ben wani tesi Abraham. A taki: Abraham! Dan Abraham piki taki: Iya, mi e arki! Ne Gado taigi en: Go na a kondre Moria na wan fu den bergi di Mi sa sori yu. Yu mus teki Isak, a wan enkri boi fu yu di yu lobi so, tyari go drape. Dan yu mus bron en leki wan ofrandi gi Mi. So Abraham opo frukufuku a tamara mamanten fu en. A kapu udu, a seti en buriki, dan a teki en manpikin Isak nanga tu knekti fu en fu go nanga en na a presi di Gado ben taigi en.*

Tapu a di fu dri dei Abraham ben man si a presi farawe kba. Dan Abraham taigi den kenkti fu en taki: Un tan dyaso nanga a buriki. Mi nanga a boi o go drape fu anbegi. Te wi kba wi o drai kon baka na unu. Abraham ben meki Isak srefi tyari a udu fu a ofrandi. A teki sani fu meki faya nanga wan nefi, dan den gwe moro fara. Dan Isak taki: P'pa! Abraham piki: San psa mi boi? Ne Isak aksi en p'pa taki: A udu nanga a faya de dyaso, ma pe a pikin skapu de wi o bron leki wan ofrandi? Abraham piki taki: Mi boi, Gado srefi sa sorgu gi a skapu di mus bron leki ofrandi.

Di den doro na apresi di Gado ben sori den, Abraham bow wan altari. A seti a udu na en tapu, a tai Isak, dan a poti en tapu a udu fu a altari. Dan Abraham teki a nefi fu srakti en boi. Ne a Engel fu Masra kari en kmoto fu heimel. A taki: Abraham, Abraham! Abraham piki: Iya, mi e arki. Ne a Engel taigi en taki: No fasi a boi! No du en noti! Mi sabi now taki yu e lespeki Gado. Yu no ben wani hori yu wan enkri manpikin srefi na baka gi Mi. Abraham opo en ede, dan a si wan man skapu. A ben fasi nanga den tutu fu en ini a grangran. So Abraham go teki a man skapu dan a srakti en na a presi fu en boi. Dan Abraham kari a presi drape: 'Masra sa sorgu gi en' (YHVH יְהוָה יִרְאַדָּה). Dat'meki te nanga a dei fu tide den sma e taki: Tapu a bergi fu Masra, Gado sa gi wi san wi abi fanowdu.

A Engel fu Masra kari Abraham fu a di fu tu leisi kmoto fu heimel. A taigi en taki: Masra taki so: Fu di yu no hori yu wan enkri manpikin srefi na baka gi Mi, meki Mi e sweri gi yu na Mi srefi, taki Mi sa blesi yu bogobogo. Mi sa gi yu someni bakapikin leki den stari na heimel èn leki a santi na sekanti. Den bakapikin fu yu sa teki den foto fu den feyanti fu den abra. Ala folku na grontapu sa winsi fu Mi blesi den leki fa Mi blesi den bakapikin fu yu. Mi sa du disi fu di yu du san Mi taigi yu fu du. Baka dati Abraham drai go baka na den knekti fu en. Dan den drai go makandra baka na Berseba, èn Abraham tan libi drape. [...]

Sara libi wan hondro tutenti-na-seibi yari. A dede na Kanaan, na ini a foto Kiryat-Arba, di den e kari Hebron tu. Dan Abraham row èn a krei fu a dede fu Sara. Baka dati a opo fu pe a dedeskin ben de, dan a go na den Hetitisma. A taigi den taki: Mi na wan doroseiman na un mindroi, di no abi wan pisi gron fu ensrefi dyaso. Un gi mi wan pisi gron fu misrefi, pe mi kan tyari a dedeskin go beri."

De berg Moria

Volgens vers 2 ging Av'raham [Abraham] met zijn zoon Yitz'chaq [Isaäk] naar het land Moria, om hem daar op een berg te offeren. Op deze berg is later de Eeuwige aan David verschenen en op deze berg werd door Sh'lomo de tempel gebouwd: "Toen begon Sh'lomo [Salomo] met de bouw van de tempel te Yerushalayim [Jeruzalem] op de berg Moria, waar de Eeuwige aan zijn vader David verschenen was; op de plaats die David daarvoor had bestemd, op de dorsvloer van de Jebusiet Or'nan [Arauna]." (בְּרֵאשִׁית דִּבְרֵי הַיָּמִים ב) Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 3:1, NBG). **Surinaams:** "Salomo bigin nanga a bow fu a tempel tapu a bergi Moria na Yerusalem, pe Masra ben sori Ensrefi na en p'pa David. David ben besroiti taki a oso ben mus meki na a presi pe a Yebusitiman Ornan ben masi buba na a graan." De betekenis van מוריה Moria is 'gezien door Yah', 'gekozen door Yah' ofwel 'uitverkoren door Yah'. Een zeer toepasselijke naam voor de Tempelberg.

Joodse opvattingen over de leeftijd van Yitz'chaq [Isaäk]

In tegenstelling tot de gangbare christelijke opvatting, dat Yitz'chaq [Isaak] op het tijdstip waarop hij geofferd zou worden nog een kind was, wordt hij in de Joodse traditie verondersteld een volwassen man van 37 jaar geweest te zijn. Zo staat er in hoofdstuk 1 van de סדר עולם רבה Seder Olam Raba ronduit: "Onze vader Yitz'chaq was 37 jaar oud toen hij op het altaar gebonden werd." Rashi sluit zich in zijn commentaren hierbij aan. Daar ga ik later nog nader op in. Ook de מדרש Midrash בראשית רבה B'reshit Raba hoofdstuk 56, תנחומא Tan'chuma, Vayera, Siman 23, מדרש תנחומא בובר, Vayera, Siman 46 en andere Midrashim stellen, dat Yitz'chaq's leeftijd bij de Aqaida 37 jaar was.

In de מדרש תנחומא בובר Midrash Tan'chuma Buber, Vayera, Siman 42 wordt dit al als een vaststaand feit gepresenteerd bij de beschrijving van een gedachtewisseling tussen de beide zonen van Av'raham over hun gehoorzaamheid aan de Eeuwige: "Yish'ma'el zei tegen

hem: Omdat ik dertien was toen papa me besneed, had ik kunnen zeggen: het is niet mijn wens om besneden te worden; maar ik heb mijn bloed gegeven en de besnijdenis op mij genomen. Yitz'chaq zei tegen hem: Zie, alles wat je aan de Heilige gaf, waren drie druppels bloed. Maar ik weet dat wanneer de Heilige wil, dat ik word geslacht nu ik zevenendertig ben, en de Heilige aan papa zegt, mij te offeren, ik mij daar niet tegen zal verzetten.”

Ook in hoofdstuk 22:41-44 van ספר הישר Sefer haYashar [het Boek des Oprechten] komen we hetzelfde dialoog tussen de beide broers tegen. Zo wordt in deze passage eveneens expliciet vermeld, dat Yitz'chaq [Isaäk] 37 jaar oud geweest zou zijn toen hij zelf het vooruitzicht aangaf, door zijn vader geofferd te worden: *“Toen Yitz'chaq [Isaäk] 37 jaren oud was, vatte zijn broer Yish'ma'el [Ismaël] hem bij de hand in de tent. Yish'ma'el schepte op over zichzelf tegenover Isaäk, zeggende: Ik was dertien jaren oud toen de Eeuwige tegen mijn vader zei dat wij moesten worden besneden, en ik deed dit in overeenkomst met het woord van de Eeuwige dat Hij sprak tot mijn vader. Ik gaf mijn ziel aan de Eeuwige, en ik zondigde niet tegen Zijn woord dat Hij mijn vader opdroeg. Yitz'chaq zei tot Yish'ma'el: Waarom schept gij hierover op tegen mij, over een klein stukje van uw vlees dat u uit uw lichaam nam, zoals de Eeuwige u opdroeg? Zo waar als de Eeuwige leeft, de G'd van mijn vader Av'raham [Abraham]. Als de Eeuwige tegen mijn vader zou zeggen: Neem nu uw zoon Yitz'chaq en offer hem daar voor Mij, dan zou ik mij niet terugtrekken doch verheugd daarin toestemmen. De Eeuwige hoorde het woord dat Yitz'chaq tot Yish'ma'el sprak, en het scheen goed in het oog van de Eeuwige, en Hij dacht eraan om Av'raham in deze zaak op de proef te stellen.”*

Toch let op: de betrouwbaarheid hiervan is meer dan twijfelachtig omdat dit Boek des Oprechten niet het gelijknamige boek is, dat in יהושע Y'hoshua [Jozua] 10:13 en שמואל ב Sh'mu'el bet [2 Samuël] 1:18 genoemd wordt, hoewel er beweerd wordt dat dit wel een vertaling van dit oude Hebreeuwse geschrift zou zijn. Dat is echter niet juist. Ten eerste is het oorspronkelijke Boek des Oprechten verloren geraakt en nooit meer teruggevonden en ten tweede biedt het vertaalde boek dat nu in omloop is slechts een beschrijving vanaf de schepping tot aan de verovering van Kanaän door Jozua. Verder gaat het niet.

Het klaaglied, dat David over Sha'ul [Saul] en Y'honatan [Jonatan] in שמואל ב Sh'mu'el bet [2 Samuël] 1:17-27 zong en waarvan in vers 18 vermeld staat dat het in het Boek des Oprechten zou staan, kan dus onmogelijk in de vertaalde versie staan omdat die helemaal niet tot David gaat. Bovendien worden in hoofdstuk 10 van dit boek middeleeuwse namen gebruikt voor volken, landen en rivieren in Europa, die in de tijd van het oorspronkelijke boek des Oprechten nog niet bekend waren, zoals bijvoorbeeld de Francii die woonden in het land van Franca bij de rivier Senah (Seine) in vers 8, de Balgar die bij de grote rivier Donau woonden in vers 12 en de Romim (Romeinen), die wonen in de Canopusvallei bij de rivier Tebreu (Tiber) in vers 16. Het hier geciteerde Boek des Oprechten is derhalve geen vertaling van de oorspronkelijke schriftrol waar in de Bijbel naar verwezen wordt, maar van een Hebreeuwse Midrash met dezelfde naam, die in 1625 door Josef ben Samuel in Venetië gedrukt werd. Diverse rabbijnen, waaronder vooral rabbi Leon Modena, hebben zich er heftig tegen verzet dat deze Midrash met de verloren gegane Sefer haYashar geïdentificeerd werd. Daarom staat het in de Sefaria dan ook gewoon in de lijst van alle andere Midrashim en niet bij de Apocriefe boeken.

De Aqedat Yitz'chaq in het Boek des Oprechten

Ik citeer nu het verslag van Aqedat Yitz'chaq in de Midrash Sefer haYashar, die grotendeels overeenkomt met dezelfde vertelling in de Midrash Tan'chuma en zelfs nog uitgebreider en gedetailleerder is dan in de Tora: *“In die tijd kwam het woord van de Eeuwige tot Av'raham [Abraham], en Hij zei tot hem: Av'raham! En Av'raham zei: Hier ben ik. Hij zei tot hem: Neem nu uw zoon, uw enige zoon dien u liefhebt, te weten Yitz'chaq [Isaäk], en ga naar het land Moria, en offer hem daar tot een brandoffer op een van de bergen die u zal worden aangewezen, want daar zult u een wolk zien en de heerlijkheid van de Eeuwige. Av'raham zei in zichzelf: Hoe zal ik mijn zoon scheiden van zijn moeder Sara, ten einde hem tot een brandoffer te offeren voor de Eeuwige? [...] Av'raham ging met zijn zoon Yitz'chaq om hem te offeren voor de Eeuwige, zoals Hij hem had opgedragen.*

Av'raham nam twee van zijn jongeren met zich mee, Yish'ma'el [Ismaël] de zoon van Hagar en zijn dienaar Eli'ezer [Eliëzer], en ze gingen samen met hen mee, en onderweg zeiden de

jongeren deze woorden tot elkaar. Yish'ma'el zei tot Eli'ezer: Mijn vader Av'raham is nu op weg met Yitz'chaq om hem als brandoffer te offeren voor de Eeuwige, zoals Hij hem heeft opgedragen. Als hij nu terugkeert dan zal hij mij alles geven wat hij bezit, om na hem te erven, want ik ben de eerstgeborene. Eli'ezer antwoordde Yish'ma'el en zei: Av'raham heeft u zeker uitgeworpen met uw moeder, en gezworen dat u niets zoudt erven van alles wat hij bezit, en aan wie zal hij alles wat hij heeft, met al zijn schatten, anders geven dan aan zijn dienaar die trouw is geweest in zijn huis, die hem nacht en dag heeft gediend, en alles gedaan heeft wat hij van mij verlangde? Aan mij zal hij bij zijn dood alles vermaken wat hij dan bezit.

Terwijl Av'raham met zijn zoon Yitz'chaq voortging langs de weg, verscheen Satan aan hen in de gestalte van een zeer bejaarde man, nederig en met een berouwvol gemoed. Hij naderde Av'raham en zei tot hem: Zijt gij dwaas of wreed, dat u dit vandaag met uw enige zoon gaat doen? Want G'd gaf u een zoon op uw oude dag, en wilt u hem vandaag slachten omdat hij geen geweld bedreef, en wilt u de ziel van uw enige zoon doen vergaan van de Aarde? Weet en begrijpt u niet dat deze zaak niet kan zijn vanwege de Eeuwige. Want de Eeuwige kan de mens zoiets kwaads niet aandoen op Aarde, om hem te zeggen: Ga uw kind thans slachten. Av'raham hoorde dit en wist dat dit het woord was van Satan die probeerde hem af te leiden van de weg van de Eeuwige, maar Av'raham wilde niet luisteren naar de stem van Satan, en Av'raham berispte hem zodat hij wegging.

Satan keerde terug en kwam tot Yitz'chaq; en hij verscheen aan Yitz'chaq in de gestalte van een jonge man, knap en innemend. Hij naderde Yitz'chaq en zei tot hem: Weet en begrijpt u niet dat uw oude en onnozele vader u vandaag voor niets naar de slachter brengt? Daarom nu, mijn zoon, luister noch let op hem, want hij is een onnozele oude man. Laat uw kostbare ziel en schone gestalte niet verloren gaan op de Aarde. Yitz'chaq hoorde dit, en zei tot Av'raham: Hebt u gehoord, mijn vader, wat deze man heeft gezegd? Aldus heeft hij gesproken. Av'raham antwoordde zijn zoon Yitz'chaq en zei tot hem: Pas op voor hem en luister niet naar zijn woorden, en let niet op hem, want hij is Satan die probeert ons af te leiden van G'ds opdracht. Av'raham berispte Satan weer, en Satan ging van hen weg, en ziende dat hij het niet van hen kon winnen verborg hij zich voor hen.

En hij ging voor hen langs op de weg; en hij veranderde zichzelf in een grote waterbeek op de weg, en Av'raham en Yitz'chaq en zijn twee jongeren bereikten die plaats, en zij zagen een grote beek die de kracht had van machtig water. Zij gingen in de beek en gingen er doorheen en het water reikte eerst tot aan hun benen. En ze gingen verder in de beek en het water reikte tot aan hun hals, en zij waren allen verschrikt vanwege het water; en terwijl zij de beek doortrokken herkende Av'raham die plaats, en hij wist dat daar vroeger geen water was. Av'raham zei tot zijn zoon Yitz'chaq: Ik ken deze plek waar geen beek noch water was, daarom doet Satan ons dit aan om ons vandaag af te leiden van G'ds opdracht. Av'raham berispte hem en zei tot hem: De Eeuwige berispe u, Satan, ga weg van ons want wij gaan in G'ds opdracht. Satan was verschrikt door de stem van Av'raham, en hij ging van hen weg, en de plek werd weer droog zoals eerst.

Av'raham ging met Yitz'chaq naar de plaats die G'd hem had aangezegd. En op de derde dag sloeg Av'raham zijn ogen op en zag de plaats van verre zoals G'd hem had gezegd. Een vuurkolom verscheen hem, die reikte van de Aarde tot de hemel, en een wolk van heerlijkheid op de berg, en de heerlijkheid van de Eeuwige werd in de wolk gezien. Av'raham zei tot Yitz'chaq: Mijn zoon ziet u op die berg, die wij van verre zien, datgene wat ik erop zie? Yitz'chaq antwoordde en zei tot zijn vader: Zie, ik zie een vuurkolom en een wolk, en de heerlijkheid van de Eeuwige is te zien in de wolk. En Av'raham wist dat zijn zoon Yitz'chaq door de Eeuwige werd geaccepteerd als brandoffer. Av'raham zei tot Eli'ezer en tot zijn zoon Yish'ma'el: Ziet u ook datgene wat wij zien op de berg in de verte? En zij antwoordden en zeiden: Wij zien niets meer dan wat wij aan de andere bergen op Aarde zien. Av'raham wist dat zij niet waren aanvaard door de Eeuwige om met hen mee te gaan, en Av'raham zei tot hen: Wacht u hier met de ezel, terwijl ik en mijn zoon Yitz'chaq naar gindse berg gaan en daar de Eeuwige vereren en dan tot u wederkeren. Eli'ezer en Yish'ma'el bleven op die plaats, zoals Av'raham had gezegd.

Av'raham nam hout voor een brandoffer en liet dit zijn zoon Yitz'chaq dragen, en hij nam het vuur en het mes, en zij gingen beiden naar die plaats. Terwijl zij voortliepen zei Yitz'chaq tot zijn vader: Zie, ik zie hier het vuur en het hout, en waar is dan het lam ten brandoffer voor de Eeuwige? Av'raham antwoordde zijn zoon Yitz'chaq, zeggende: De Eeuwige heeft u gekozen

mijn zoon om een volmaakt brandoffer te zijn in de plaats van het lam. Yitz'chaq zei tot zijn vader: Ik wil alles doen wat de Eeuwige tot u sprak, en met vreugde en met een opgewekt hart. Av'raham zei weer tot zijn zoon Yitz'chaq: Is er enige gedachte of raad in uw hart aangaande deze zaak die niet wel gevoeglijk is? Zeg het mij mijn zoon, bid ik u, och mijn zoon verberg het niet voor mij. Yitz'chaq antwoordde zijn vader Av'raham en zei tot hem: Och mijn vader, zo waarlijk als de Eeuwige leeft en uw ziel leeft is er niets in mijn hart om mij te doen afwijken naar rechts of naar links van het woord dat Hij tot u sprak. Geen lid of spier is hierdoor bewogen of verroerd, noch is er in mijn hart enige gedachte of slechte raad, aangaande deze zaak. Maar ik ben vol vreugde en met een opgewekt hart in deze zaak, en ik zeg: Gezegend is de Eeuwige die mij vandaag heeft gekozen om een brandoffer te zijn voor Hem. Av'raham was enorm verheugd over de woorden van Yitz'chaq, en zij gingen voort en kwamen tezamen tot de plaats waarvan de Eeuwige had gesproken.

Av'raham naderde om op die plaats het altaar te bouwen, en Av'raham weende, en Yitz'chaq nam stenen en specie totdat zij klaar waren met het bouwen van het altaar. Av'raham nam het hout en schikte dit op het altaar dat hij had gebouwd. En hij nam zijn zoon Yitz'chaq en bond hem om hem op het hout te leggen boven op het altaar, om hem te slachten als brandoffer voor de Eeuwige. Yitz'chaq zei tot zijn vader: Bind me goed vast en leg mij dan op het altaar opdat ik niet kan keren en bewegen, of losraken door de kracht van het mes op mijn vlees om daardoor het brandoffer te ontheiligen; en Av'raham deed aldus.

Yitz'chaq zei nog tot zijn vader: Oh mijn vader, wanneer u mij hebt geslacht en mij hebt gebrandofferd, neem dan wat as wat van mij over is en breng het naar mijn moeder Sara en zeg haar: Dit is de zoet geurende as van Yitz'chaq. Maar zeg haar dit niet als zij bij een put zit of op een hoge plek, opdat zij niet haar ziel naar mij toe zou werpen en sterven. Av'raham hoorde de woorden van Yitz'chaq, en hij verhief zijn stem en weende toen Yitz'chaq deze woorden sprak, en Av'raham's tranen stroomden neer op zijn zoon Yitz'chaq, en Yitz'chaq weende bitter, en hij zei tot zijn vader: Haast u, oh mijn vader, en doe met mij wat de Eeuwige onze G'd wil en zoals Hij u had opgedragen. De harten van Av'raham en Yitz'chaq verheugden zich over deze zaak die de Eeuwige hen had opgedragen; maar het oog weende bitter terwijl het hart verheugd was.

Av'raham bond zijn zoon Yitz'chaq, en legde hem op het altaar boven op het hout, en Yitz'chaq strekte zijn hals op het altaar voor zijn vader, en Av'raham strekte zijn hand uit om het mes te nemen om zijn zoon te slachten als brandoffer voor de Eeuwige. In die tijd kwam de engel der genade voor de Eeuwige en sprak tot Hem aangaande Yitz'chaq, zeggende: Oh Eeuwige, U zijt een genadig en medelijdend koning over alles wat U in de hemel en op Aarde geschapen heeft. U onderhoudt hen allen; geeft U daarom een losprijs en verlossing in plaats van Uw dienaar Yitz'chaq, en hebt medelijden met Av'raham en met zijn zoon Yitz'chaq die vandaag Uw opdracht vervullen. Hebt U gezien, och Eeuwige, hoe Yitz'chaq de zoon van Uw dienaar Av'raham is vastgebonden ter slachting als een dier? Laat daarom nu Uw medelijden worden opgewekt voor hen, oh Eeuwige.

Toen verscheen de Eeuwige aan Av'raham, en riep tot hem vanuit de hemel, en zei tot hem: Strek uw hand niet uit naar de jongen en doe hem niets, want nu weet ik dat u G'd vreest door de vervulling dezer handeling, en door uw zoon, uw enige zoon, niet van Mij te onthouden. Av'raham hief zijn ogen op en zag om, en zie, een ram was met zijn hoornen verward in een struik; dat was de ram die de Eeuwige G'd had geschapen op de Aarde op de dag dat Hij hemel en aarde maakte. Want de Eeuwige had die ram vanaf die dag gereed gemaakt, om een brandoffer te zijn in plaats van Yitz'chaq.

Deze ram kwam naar Av'raham toe toen Satan hem vastgreep en zijn hoornen verstrikt deed geraken in de struik, zodat hij niet bij Av'raham kon komen, en opdat Av'raham zijn zoon zou slachten. Av'raham, de ram naar hem toe ziende komen en Satan hem terughoudend, nam hem en bracht hem voor het altaar, en hij ontbond zijn zoon Yitz'chaq, en hij nam de ram in zijn plaats, en Av'raham slachtte de ram op het altaar, en hij bracht die als een offer in de plaats van zijn zoon Yitz'chaq. Av'raham sprenkelde wat van het bloed van de ram op het altaar, en hij riep uit en zei: Dit is in de plaats van mijn zoon, en moge dit heden worden beschouwd als het bloed van mijn zoon voor de Eeuwige. Bij alles wat Av'raham deed bij deze gelegenheid riep hij uit en zei: Dit is in de plaats van mijn zoon, en moge het vandaag worden beschouwd in de plaats van mijn zoon voor de Eeuwige; en Av'raham voltooide de gehele altaardienst en deze werd door de

Eeuwige aanvaard. En werd gerekend alsof Yitz'chaq werd geofferd, en de Eeuwige zegende Av'raham en zijn zaad op die dag.

Satan ging naar Sara, en hij verscheen aan haar in de gedaante van een nederige deemoedige oude man, en Av'raham was toen bezig met het brandoffer voor de Eeuwige. Hij zei tot haar: Weet u niet alles wat Av'raham vandaag met uw enige zoon heeft gedaan? Want hij nam Yitz'chaq en bouwde een altaar en slachtte hem en bracht hem als een offerande op het altaar, en Yitz'chaq schreeuwde en weende voor zijn vader, maar hij keek niet naar hem en hij had ook geen medelijden met hem. Satan herhaalde deze woorden en hij ging van haar weg, en Sara hoorde al de woorden van Satan, en zij dacht dat hij een oude man was uit de zonen der mensen die bij haar zoon was geweest, en die haar deze dingen was komen vertellen.

Sara verhief haar stem en weende en schreeuwde bitter vanwege haar zoon; en zij wierp zichzelf op de grond en zij gooide stof op haar hoofd, en zij zei: Oh mijn zoon, Yitz'chaq mijn zoon, oh dat ik vandaag ware gestorven in plaats van u. En zij ging voort te wenen en zei: Het smart mij voor u, oh mijn zoon, mijn zoon Yitz'chaq, oh dat ik vandaag in uw plaats gestorven ware. (...) En zie, Satan kwam tot Sara in de gedaante van een oude man voor haar staan, en zei tot haar: Ik sprak valselijk tot u, want Av'raham slachtte zijn zoon niet en hij is niet dood. Toen Sara dit hoorde was haar vreugde zo buitengewoon hevig vanwege haar zoon dat haar ziel door de hevige vreugde uittrad. Zij stierf en zij werd verzameld tot haar volk." (ספר הישר) Sefer haYashar [Het Boek des Oprechten] 23:1-3, 20-79 en 86). Deze versie van de Aqedat Yitz'chaq komt grotendeels overeen met die in andere Midrashim zoals we zullen zien.

Het woord נער na'ar

Om te kunnen onderbouwen dat Yitz'chaq geen kind meer geweest zou zijn, maar een man van 37 jaar, moeten de voorstanders van deze leerstelling eerst een nadere toelichting geven aan de betekenis van het Hebreeuwse woord voor knaap of jongen: נער na'ar. Een jong meisje is een נערה na'ara. De jeugd in de zin van iemands jonge jaren noemt men נערוֹת na'arut en de jeugd als verzamelnaam voor jongelui is in het Hebreeuws נוער no'ar. Het is dus duidelijk, dat het om jonge mensen gaat als het woord נער na'ar in de grondtekst voor zowel Yitz'chaq alsook voor de beide begeleiders gebruikt wordt. Nu wordt er door sommige Bijbeluitleggers op gewezen, dat het woord נער na'ar hier geen leeftijdsindicatie zou geven, maar slechts gebruikt zou worden om te verwijzen naar een jonge man die nog niet getrouwd is. Op zich klopt dat wel, maar het geeft wel degelijk een leeftijdsindicatie, want het gaat hierbij wel om een ongehuwde jongen of jonge man en niet om een oudere vrijgezel, want het Hebreeuwse woord daarvoor is רוק ravaq en voor een ongehuwde vrouw רוקה ravaqa. Wat de beide begeleiders in de verzen 3, 5 en 19 van בראשית B'reshit [Genesis] 22 betreft wil ik graag hierbij nog opmerken, dat ze zowel in de orthodoxe Dasberg-vertaling alsook in de liberale Tanach 'knechten' worden genoemd, terwijl 'jongens' of 'jonge mannen' een betere vertaling geweest zou zijn. In elk geval spreekt het woord 'knechten' in de beide Joodse vertalingen de gangbare rabbinale opvatting tegen, dat daarmee Yish'ma'el [Ismäel] en Eli'ezer [Eliëzer] bedoeld zouden zijn, hetgeen we hierboven in Sefer haYashar hebben gelezen. Ook volgens het commentaar van Rashi op Genesis 22:3 waren de נעריֹו sh'nai n'araiv Yish'ma'el en Eliezer, maar als Yitz'chaq volgens hem op dat moment 37 jaar oud was, dan waren deze twee heren beslist geen jonge mannen meer.

De eerstgenoemde was immers ruim 14 jaar ouder dan zijn broer, en de tweede was al de knecht van Av'raham voordat Yish'ma'el geboren was en moet dus al een 65-plusser geweest zijn. Bovendien was Yish'ma'el op dat moment al lang getrouwd en had al kinderen, zodat de term נער na'ar zeer zeker niet op hem toegepast kan worden. Bovendien was hij geen knecht van Av'raham, maar zijn oudste zoon en kon hij onmogelijk meegegaan zijn naar de berg Moria omdat hij op dat tijdstip in de woestijn Paran woonde.

De beide Joodse vertalingen, die het woord נעריֹו n'araiv met 'knechten' hebben vertaald, zijn daarmee in tegenspraak met de Midrashim. De meeste christelijke vertalingen sluiten zich hierbij aan. De Statenvertaling daarentegen koos voor het woord 'jongeren' en de Lutherse vertaling voor 'jongens'. De Naardense Bijbel heeft het over 'hulpjongens'.

Verzoeken onderweg

In vers 3 en 4 van בראשית B'reshit [Genesis] 22 wordt slechts melding gemaakt van het feit, dat de reis naar de berg Moria drie dagen duurde, maar zowel Sefer haYashar alsook andere Midrashim verhalen, dat Av'raham en Yitz'chaq onderweg door de Satan verzocht werden. G'ds tegenstander verscheen eerst aan de vader in de gedaante van een bejaarde man en daarna aan de zoon in de gedaante van een jongeman. In de מדרש תנחומא בובר Midrash Tan'chuma Buber wordt daarbij zelfs expliciet de vermeende leeftijd van Yitz'chaq vermeld: "Zo gingen die twee tezamen. Rav Abbin Berabbi de Leviet zei: Terwijl ze liepen, kwam Satan aan zijn rechterhand naar Yitz'chaq toe en zei: Ach, ellendige zoon van een ellendige vrouw, hoeveel keer heeft je moeder gevestigd totdat je kwam? Nu is die oude man gek geworden op zijn hoge leeftijd, en gaat je straks slachten. Yitz'chaq keerde zich om en zei tegen zijn vader: Kijk eens wat deze tegen mij zegt! Hij zei tegen hem: Hij is gekomen om je in verwarring te brengen, maar de Heilige zal ons niet in verwarring brengen, zoals gezegd is: G'd zal Zich wel voorzien van een lam voor een offer. Dus toch: Zo gingen die twee tezamen. Hoe oud was Yitz'chaq? Hij was zevenendertig jaar oud." (וירא Vayera 46). Dit wekt de indruk dat Yitz'chaq dus al op de hoogte gebracht was wat er zou gebeuren, nog voor ze de berg bereikt hadden. Toch let op: dit is slechts een Midrash en staat niet in de Bijbel!

Was Yitz'chaq ten brandoffer bestemd?

Toen ze op de derde dag de berg in de verte zagen, zei Av'raham in vers 5 tegen de beide begeleiders, dat ze daar moesten wachten totdat hij en zijn zoon terug zouden komen nadat ze haShem op die berg aanbeden zouden hebben. En dan lezen wij: "Toen nam Av'raham het hout voor het brandoffer, legde het op zijn zoon Yitz'chaq en nam vuur en een mes met zich mede. Zo gingen die beiden tezamen. Toen sprak Yitz'chaq tot zijn vader Av'raham en zeide: Mijn vader, en deze zeide: Hier ben ik, mijn zoon. En hij zeide: Hier is het vuur en het hout, maar waar is het lam ten brandoffer?" (בראשית B'reshit [Genesis] 22:6-7). **Surinaams:** "Abraham ben meki Isak srefi tyari a udu fu a ofrandi. A teki sani fu meki faya nanga wan nefi, dan den gwe moro fara. Dan Isak taki: P'pa! Abraham piki: San psa mi boi? Ne Isak aksi en p'pa taki: A udu nanga a faya de dyaso, ma pe a pikin skapu de wi o bron leki wan ofrandi?"

In מדרש תנחומא Midrash Tan'chuma staat hetzelfde: "En hij nam het vuur en een mes in zijn hand. Waarom werd het een slachtmes (מאכלת ma'achelet) genoemd? Omdat het voedsel (אכלין ochalin) geschikt maakte om te eten. Toen sprak Yitz'chaq tot Av'raham, zijn vader, en zei: Mijn vader. En hij antwoordde: Hier ben ik, mijn zoon. Toen vroeg Yitz'chaq: Zie het vuur en het hout, maar waar is het lam voor een brandoffer?" (וירא Vayera 23). Hetzelfde staat ook in het Boek des Oprechten: "Av'raham nam hout voor een brandoffer en liet dit zijn zoon Yitz'chaq dragen, en hij nam het vuur en het mes, en zij gingen beiden naar die plaats. Terwijl zij voortliepen zei Yitz'chaq tot zijn vader: Zie, ik zie hier het vuur en het hout, en waar is dan het lam ten brandoffer voor de Eeuwige?" (פר הישר Sefer haYashar 23:49-50).

Hoewel het woord עולה ola zowel in de Toratekst alsook in de daarmee corresponderende passages van de Mid'rashim met 'brandoffer' of zoals in de Dasberg-vertaling met 'in-vlammen-opgaand-offer' vertaald is, wordt door sommige Bijbeluitleggers beweerd, dat daarmee geen vuuroffer bedoeld zou zijn, maar een opgangsgave voor de Eeuwige. Volgens deze uitleg zou het dus niet de bedoeling geweest zijn om Yitz'chaq te doden en te verbranden, maar volledig aan de Eeuwige te wijden en apart te zetten, omdat het offeren van kinderen in Leviticus 18:21 nadrukkelijk verboden wordt. Toch als Av'raham niet van plan geweest zou zijn om Yitz'chaq als brandoffer te doden, maar slechts als opgangsgave aan de Eeuwige op te dragen, dan vraag ik mij af waarom hij dan wel een mes en vuur heeft meegenomen. En waarvoor had hij dan het hout nodig als er geen sprake zou zijn van een brandoffer?

Ik denk dat ook de Joodse wijzen met het verbod op kinderooffers in hun maag zaten en de leeftijd van Yitz'chaq om deze reden hadden verhoogd naar 37 jaar. Toch ook het offeren van een volwassen zoon was in strijd met de Tora, tenzij dit op vrijwillige basis gebeurde. Volgens

de Joodse traditie zou Yitz'chaq er derhalve uit eigen vrije wil zelf voor gekozen hebben, om zich door zijn vader te laten offeren.

Gaf Av'raham een gericht of ontwijkend antwoord?

Het antwoord van Av'raham op de vraag van zijn zoon wijkt daarom in de Midrashim enorm af van het antwoord, dat hij in **בראשית** B'reshit [Genesis] 22:8 geeft en laat daarmee duidelijk zien, dat hier sprake is van inlegkunde! Terwijl er in de Tora staat: *“En Av'raham zeide: G'd zal Zichzelf voorzien van een lam ten brandoffer, mijn zoon! - Abraham piki taki: Mi boi, Gado srefi sa sorgu gi a skapu di mus bron leki ofrandi!”* lezen we in de **מדרש תנחומא** Midrash Tan'chuma: *“Nu je het vraagt, wel, de Heilige, gezegend is Hij, heeft jou uitgekozen! Als Hij mij heeft uitgekozen, antwoordde Yitz'chaq, zal ik mijn ziel gewillig aan Hem overgeven, maar ik maak me ernstige zorgen over mijn moeder. Desalniettemin liepen ze beiden verder met één gedachte: ervan overtuigd dat de ene zou slachten en de ander zou worden geslacht. Yitz'chaq was zevenendertig jaar oud op het moment van zijn binding.”* (וירא) Vayera 23).

Evenals in de Midrash Sefer haYashar is Yitz'chaq ook in deze Midrash dus al van tevoren op de hoogte van het voornemen van zijn vader om hem te offeren en hij gaat ermee akkoord. Sterker nog! Hij is er zelfs blij mee! In vers 56 van hoofdstuk 23 in het boek van Yasher zegt hij zelfs: *“Ik ben vol vreugde en met een opgewekt hart in deze zaak, en ik zeg: Gezegend is de Eeuwige die mij vandaag heeft gekozen om een brandoffer te zijn voor Hem!”* Dat klinkt mooi en sommigen zien hierin zelfs een beeld van Yeshua, maar als Av'raham echt open kaart zou hebben gespeeld en zijn zoon dit met blijdschap had aanvaard, dan vraag ik mij af waarom dit dan niet in de Tora staat. Juist deze bereidwilligheid om zichzelf aan de Eeuwige als het ultieme offer aan te bieden zou toch wel belangrijk genoeg geweest zijn om ook in de Tora zelf te vermelden en niet alleen in de buitenbijbelse geschriften.

Om dezelfde reden betwist ook de bekende Spaanse rabbijn en filosoof Av'raham ben Me'ir ibn Ezra (1089-1164), dat Yitz'chaq 37 jaar oud was bij de Aqaida, want de binding van Yitz'chaq wordt in de Bijbel alleen echt herinnerd en geprezen als een grote triomf van Av'raham! Als Yitz'chaq daadwerkelijk zo oud en bewust geweest zou zijn, dan had hij in deze pasuqim [Bijbelverzen] ook wat krediet moeten krijgen! Ibn Ezra schrijft, dat hij daarom best wel begrijpt dat sommige mensen aannemen dat Yitz'chaq een knaapje van 5 was bij de Aqaida, maar dat zijn persoonlijke mening is dat hij 13 jaar oud geweest moet zijn.

De binding vóór het optillen

Maar dat is nog niet alles! In Yasher 23:61 zegt Yitz'chaq tot zijn vader: *“Bind me goed vast en leg mij dan op het altaar opdat ik niet kan keren en bewegen, of losraken door de kracht van het mes op mijn vlees om daardoor het brandoffer te ontheiligen!”* In de andere Midrashim zegt hij hetzelfde. In de Tora staat hierover niets vermeld. Daar lezen we slechts: *“Toen zij aan de plaats die G'd hem genoemd had, gekomen waren, bouwde Av'raham daar een altaar, schikte het hout, bond zijn zoon Yitz'chaq en legde hem op het altaar boven op het hout.”* (**בראשית** B'reshit [Genesis] 22:9). **Surinaams:** *“Di den doro na apresi di Gado ben sori den, Abraham bow wan altari. A seti a udu na en tapu, a tai Isak, dan a poti en tapu a udu fu a altari.”*

En nu moet u even goed opletten: hier staat, dat hij zijn zoon bond en hem boven op het altaar legde! Ook in vers 60 van het Boek des Oprechten staat hetzelfde: *“En hij nam zijn zoon Yitz'chaq en bond hem om hem op het hout te leggen boven op het altaar, om hem te slachten als brandoffer voor de Eeuwige.”* Let op de juiste volgorde: eerst binden en dan pas optillen en op het altaar leggen! Moet dat niet andersom zijn gezien zijn leeftijd?

In zijn commentaar op Genesis 22:9 schrijft Rashi: *“En hij bond zijn handen en voeten achter hem. Handen en voeten samen binden is wat bedoeld wordt met עקידה aqaida [binding].”* Op zich lijkt het mij inderdaad logisch dat bij Yitz'chaq evenals bij een offerlam de handen en voeten aan elkaar gebonden werden. Toch als de binding al had plaatsgevonden voordat Yitz'chaq op de houtstapel lag, dan kan hij natuurlijk niet zelf op het altaar geklommen zijn. Dan moet zijn vader hem dus opgetild hebben om hem bovenop het hout te leggen zoals het in de tekst staat, hetgeen een hoogbejaarde man van 137 jaar echter beslist niet had kunnen doen met een volwassen zoon. Als Yitz'chaq op dat moment echt een man van 37 jaar geweest zou

zijn, dan zou dit toch zeker enkele vragen oproepen. Ten eerste lijkt het mij vrijwel onmogelijk dat een oude hoogbejaarde man van 137 jaar het voor elkaar zou krijgen om in zijn eentje een loodzware man van 37 jaar op te tillen om boven op het altaar te leggen. Ten tweede kan ik mij niet voorstellen dat Yitz'chaq zich daartegen niet zou verzetten, want wie laat zich nu zonder slag of stoot de keel doorsnijden om vervolgens verbrand te worden, al is het de eigen vader die dat doet? En als hij dat wel zomaar toeliet, dan moet hij wel een ijzersterk geloof gehad hebben dat respect afdwingt.

In dat geval zou de Engel van de Eeuwige in בראשית B'reshit [Genesis] 22:16-18 zeer zeker niet alleen Av'raham geprezen en gezegend hebben omdat hij zoveel ontzag voor G'd had dat hij Hem zijn eigen zoon niet onthouden heeft, maar ook Yitz'chaq zelf omdat hij het zonder verzet en met blijdschap over zich heen liet komen. Maar dat staat er niet! Als Yitz'chaq [Isaäk] daadwerkelijk een volwassen man van 37 jaar geweest zou zijn toen hij op het punt stond om door zijn eigen vader bij volle bewustzijn geslacht en geofferd te worden zonder zich daartegen te verzetten, dan zou dit net zo veel over zijn eigen geloof zeggen als over dat van zijn vader. En toch wordt daar in de hele Bijbel nergens aan gerefereerd. Niemand heeft het over zijn houding in deze geloofstest, maar slechts over de houding van Av'raham [Abraham] die alom geprezen wordt voor zijn onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de Eeuwige.

S'michut haParshiyot

Waar komt toch deze leer eigenlijk vandaan dat Yitz'chaq een man van 37 jaar was toen hij gebonden werd? Wel, dit idee berust op de verkeerde aanname van de schrijvers van de Midrashim, dat het in בראשית B'reshit [Genesis] 22:9-13 (de binding van Yitz'chaq), 22:23 (de geboorte van Riv'qa) en 23:1-2 (de dood van Sara) om gelijktijdige gebeurtenissen gaat, dus dat dit allemaal op dezelfde dag zouden hebben plaatsgevonden. Maar dat is gewoon inlegkunde, ofwel het interpreteren van een Schriftgedeelte door het projecteren van eigen vooronderstellingen. In het Jodendom noemt men het leggen van een verband tussen twee opeenvolgende onderwerpen zonder een Schriftuurlijk bewijs סמיכות פשוט S'michut haParshiyot. Er is immers geen historische bron die deze hypothese bevestigt en de Tora zelf geeft geen nadere aanduiding hoeveel tijd er is verstreken tussen deze gebeurtenissen.

De geboorte van Riv'qa

Na de vermelding dat Av'raham zich na zijn terugkeer van de berg Moria in Be'er Sheva gevestigd heeft, lezen we in בראשית B'reshit [Genesis] 22:20-23 over de geboorte van Riv'qa [Rebekka]: *“Enige tijd later ontving Av'raham het bericht dat ook Mil'ka, de vrouw van zijn broer Nachor, zonen had gekregen: Utz als eerste, en verder Buz, Q'mu'el, de vader van Aram, Kesed, Chazo, Pil'dash, Yid'laf en B'tu'el. B'tu'el was het die Riv'qa verwekte.”* **Surinaams:** *“Baka wan pisten Abraham kisi a boskopu taki en brada Nakor srefi tron p'pa tu. En frow Milka ben kisi wantu manpikin gi en. A fosiwan ben nen Us. Dan yu ben e kisi Bus nanga Kemuel. Kemuel ben de a p'pa fu Aram. Moro fara yu ben abi Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf nanga Betuel. Betuel ben de a p'pa fu Rebeka.”*

Dat is alles, er staat niets over haar geboortedatum. En toch gaan Joodse wijzen er klakkeloos van uit dat Riv'qa tijdens of direct na de Aqaida geboren zou zijn omdat haar geboorte en die van haar ooms meteen na de Aqaida aan Av'raham werd bekendgemaakt. Ik vind dat nogal kortzichtig, want dat de info over de zijn familie hem na de Aqaida bereikte, wil nog niet zeggen dat de geboorte van Riv'qa op hetzelfde tijdstip plaatsgevonden zou hebben. En als dat wel het geval zou zijn, dan hebben we dadelijk het volgende probleem.

In בראשית B'reshit [Genesis] 25:20 lezen wij immers: *“Yitz'chaq was veertig jaar oud, toen hij Riv'qa, de dochter van B'tu'el, de Arameeër uit Padan-Aram, de zuster van de Arameeër Lavan, tot vrouw nam.”* **Surinaams:** *“Isak ben abi fotenti yari, di a teki Rebeka, a sisa fu Laban, leki frow. Rebeka ben de a umapikin fu Betuel, wan man fu Aram, di ben e libi na Padan-Aram.”*

Yitz'chaq was dus 40 jaar oud toen hij met Riv'qa trouwde en als hij echt 37 geweest zou zijn toen Riv'qa geboren werd, dan zou Riv'qa pas 3 jaar oud geweest zijn toen ze trouwde. Geloof u dat? Ik niet! Natuurlijk werden er in het Midden-Oosten destijds meisjes al op jonge leeftijd uitgetrouwde, maar niet zo jong!

En toch is dat precies wat Rashi beweerde op basis van de עולם סדר Seder Olam! In de Parasha תולדות Tol'dot luidt het commentaar van Rashi op בראשית B'reshit [Genesis] 25:20, waarin staat dat Yitz'chaq veertig jaar oud was toen hij met Riv'qa trouwde: *“Veertig jaar oud. Toen Av'raham van de berg Moria kwam, werd hem bekend gemaakt dat Riv'qa geboren was. Yitz'chaq was toen 37 jaar, want in die tijd stierf Sara. En vanaf de geboorte van Yitz'chaq tot aan diens binding op het altaar, toen Sara stierf, waren 37 jaren verlopen, want zij was 90 jaar toen zij Yitz'chaq baarde en 127 toen zij stierf, zoals er gezegd wordt: ‘En de levensjaren van Sara waren 127 jaar.’ Dus was Yitz'chaq 37 jaar toen Riv'qa geboren werd. Hij wachtte drie jaar totdat zij geschikt zou zijn voor het huwelijk, en toen trouwde hij met haar.”*

Rashi hanteert hier een simpel rekensommetje om te bewijzen dat Yitz'chaq's leeftijd bij de Aqaida 37 was: Sara was 90 toen Yitz'chaq geboren werd en zij stierf op de leeftijd van 127. 127 min 90 is 37 en dus was Yitz'chaq 37 bij de Aqaida. Voila! Dat lijkt inderdaad wel vrij simpel en het meest voor de hand liggend als men ervan uitgaat, dat Sara vlak na de Aqaida stierf, maar zo staat het niet in de pasuqim.

Daarom zijn er gelukkig ook nog andere meningen hierover in de Midrash-literatuur. De ספרי Sifrei, geciteerd door תוספות Tosafot in מסכת יבמות Masechet Y'vamot 61b, wijst erop, dat Riv'qa dezelfde leeftijd bereikte als Q'hat [Kehat], de zoon van Levi, die volgens שמות Sh'mot [Exodus] 6:18 133 jaar oud was toen hij stierf. Aan de hand hiervan kwam Rabbi Sh'mu'el Chasid volgens de Tosafot tot de conclusie dat het rekensommetje van Rashi niet kan kloppen, want op basis van zijn berekeningen zou Riv'qa veertien jaar oud geweest moeten zijn toen ze water voor de kamelen ging putten en met Yitz'chaq trouwde. Een kind van 3 kan geen zware waterkruik optillen. Ook volgens דעת זקנים Da'at Z'kenim op Genesis 25:20 moet Riv'qa elf jaar ouder zijn geweest dan drie toen ze met Yitz'chaq trouwde. De מדרש הגדול Midrash haGadol, die haar oorsprong vindt in Yemen, concludeert eveneens, dat Riv'qa toen 14 jaar oud geweest moet zijn.

Dus zelfs in de Midrashim bestaat er een verschil van mening over Riv'qa's leeftijd ten tijde van haar huwelijk met Yitz'chaq en zo zijn er binnen de Joodse traditie ook verschillende meningen over de leeftijd van Yitz'chaq bij de Aqaida. Volgens אבן עזרא Ibn Ez'ra 22:5 zeggen onze rabbijnen weliswaar dat Yitz'chaq destijds 37 jaar oud was en dat anderen van mening zijn dat hij vijf jaar oud was alhoewel hij op die leeftijd onmogelijk het hout had kunnen dragen, maar dat het meest logische zou zijn, dat hij dertien jaar oud was.

De dood van Sara

Zoals gezegd is de berekening dat Yitz'chaq 37 was gebaseerd op de aanname dat Sara stierf tijdens de Aqaida, maar dat is S'michut haParshiyot en staat niet expliciet in de pasuqim. Daar lezen wij over de dood van Sara slechts twee korte zinnen: *“En Sara leefde honderd zevenentwintig jaar; dit waren de jaren van Sara's leven. En Sara stierf te Qir'yat-Ar'ba [Kirjat-Arba], dat is Chev'ron [Hebron], in het land K'na'an [Kanaän], en Av'raham ging naar binnen om over Sara te weeklagen en haar te bewenen.”* (בראשית B'reshit [Genesis] 23:1-2). **Surinaams:** *“Sara libi wan hondro tutenti-na-seibi yari. A dede na Kanaan, na ini a foto Kiryat-Arba, di den e kari Hebron tu. Dan Abraham row èn a krei fu a dede fu Sara.”*

De פרקי דרבי אליעזר Pir'qei d'Rabbi Eliezer 32 beschrijft haar dood zeer gedetailleerd: *“Toen Av'raham in vrede terugkeerde van de berg Moria, ontstak de woede van Sama'el [Satan], want hij zag dat het verlangen van zijn hart om het offer van onze vader Av'raham te dwarsbomen niet was uitgekomen. Wat heeft hij gedaan? Hij ging naar Sara en zei: Heb je niet gehoord wat er in de wereld is gebeurd? Ze zei tegen hem: Nee. Hij zei tegen haar: Uw man, Av'raham, heeft uw zoon Yitz'chaq meegenomen en hem gedood en hem als brandoffer op het altaar geofferd. Ze begon drie keer te huilen en hardop te gillen, wat overeenkomt met de drie aanhoudende tonen van de Shofar, en ze gaf drie kreten die correspondeerden met de drie afgehakte korte tonen van de Shofar, en haar ziel vlood uit haar lichaam, en ze stierf.”*

In zijn commentaar op בראשית B'reshit [Genesis] 23:2 haalt Rashi deze tekst uit de Pirkei d'Rabbi Eliezer aan en schrijft, dat de vermelding van Sara's dood onmiddellijk volgde op het verhaal van de binding van Yitz'chaq, dat de schok daarover te veel was voor Sara zodat bij het

horen daarvan haar ziel uit haar lichaam vlood. Zij stierf van verdriet over zijn vermeende dood nog voordat het ware lot van Yitz'chaq aan haar kon worden verteld. Toch ook dit is slechts een vooronderstelling die door de Tora niet kan worden bevestigd. Integendeel!

Be'er Sheva of Chev'ron?

Desondanks wordt tot op heden in de Joodse traditie en zelfs in messiaanse kringen nog steeds het verband gelegd tussen de Aqeida en de dood van Sara. De Tora zelf spreekt dit tegen door de pasuqim waarin Av'rahams woonplaats na de Aqeida genoemd wordt en de plaats waar Sara is overleden, hetgeen een goed tekstueel bewijs is dat Sara's dood en de Aqeida niet op het zelfde moment kunnen hebben plaatsgevonden.

Volgens de bekende Nederlandse rabbijn Joël Vredenburg (1866-1943), die in 1918 werd benoemd tot opperrabbijn van Gelderland en een zeer gedegen pentateuch-vertaling op zijn naam heeft staan moet Sara ongeveer twintig jaar na de Aqeida zijn overleden. In de loop van de tussenliggende jaren zijn Av'raham en Sara van Be'er Sheva naar Chev'ron verhuisd, waarmee de discrepantie wordt verklaard tussen Genesis 22:19 waar staat dat Av'raham zich in Be'er Sheva vestigde, en Genesis 23:2, waar wij lezen dat Sara in Chev'ron gestorven is.

In vers 4 noemt Av'raham zichzelf tegenover de inwoners van Chev'ron een bijwoner bij hen. In de orthodoxe Dasberg-vertaling van het NIK zegt hij zelfs: *“Vreemdeling, maar ook ingezetene ben ik in uw midden.”* Het Hebreeuwse woord dat in deze tekst gebruikt wordt is תושב toshav [inwoner]. Daaruit blijkt dus, dat hij daar al geruime tijd gewoond moet hebben nadat hij met zijn gezin vanuit Be'er Sheva naar Chev'ron verhuisd is. Dat wil dus zeggen dat Sara niet tijdens de Aqeida of kort na terugkomst van haar man en zoon van de berg Moria overleden kan zijn, maar dat daar een hele poos tussen gezeten moet hebben.

Conclusie

Na grondige bestudering van de Tora zelf alsook de Midrash-literatuur kom ik tot de conclusie, dat Yitz'chaq beslist geen volwassen man geweest kon zijn toen hij door zijn vader gebonden en op het altaar gelegd werd, maar eerder een knaap die de Bar Mitz'va leeftijd nog niet of maar net bereikt had. Op dat punt sluit ik mij bij Ibn Ez'ra aan. Toch ook een jongen van 13 beseft heus wel wat er met hem gebeurt en daarom verdient ook zijn sterk geloof naast die van zijn vader een eervolle vermelding in G'ds Woord, en die heeft hij ook gekregen: *“Omdat Av'raham op G'd vertrouwde, heeft hij, toen G'd hem op de proef stelde, zijn zoon Yitz'chaq op het altaar gelegd om hem te offeren. Hij was bereid zijn enige zoon aan G'd te offeren, hoewel G'd hem had beloofd: Door Yitz'chaq zult u veel nakomelingen krijgen. Hij rekende erop dat G'd Yitz'chaq ook weer levend zou kunnen maken. En dat is in zekere zin ook gebeurd. Voor Av'raham was Yitz'chaq eigenlijk al dood, maar hij kreeg hem van G'd terug. Omdat Yitz'chaq op G'd vertrouwde, kon hij zijn twee zonen, Ya'aqov [Jakob] en Esav [Esau], zegen voor de toekomst beloven.”* (עבריים) Iv'rim [Hebreeën] 11:17-20, Het Boek). **Surinaams:** *“Fu di Abraham ben e bribi, meki a gi Isak leki wan offer, di Gado tesi en. A wan di ben kisi den pramisi ben offer en wan enkri manpikin awinsi Gado ben taigi en: Na den bakapikin fu Isak sa de yu bakapikin. Ma Abraham ben e si en so tak' Gado abi a makti fu wiki dedewan, èn gi en a de leki Isak kon baka na libi. Fu di Isak ben e bribi, meki a blesi Yakob nanga Esau nanga blesi di ben de fu kon ete.”*

Niet alleen Av'raham en Yitz'chaq hadden een groot geloof in een goede afloop, maar ook de Eeuwige zelf! Hij wist maar al te goed wat er op het spel stond: als Av'raham die toets niet had doorstaan was Yeshua misschien nooit geboren. Dat realiseer ik mij opeens! Daarom moest Av'raham, die geroepen was om de stamvader te zijn van G'ds uitverkoren volk, een sterk en onwankelbaar geloof hebben. Vandaar dat haShem hem die ultieme test liet afleggen. Wat moet er in Av'raham zijn omgegaan? Hoewel hij wist dat G'ds opdracht, zijn geliefde zoon te binden, op een brandstapel te leggen en het mes te heffen tegen G'ds eigen wet indruist, die kinderoffers verbiedt, en dat G'ds eigen beloften alleen via Yitz'chaq in vervulling konden gaan, vertrouwde hij er blindelings op, dat de Eeuwige, die Zichzelf nooit tegenspreekt, heus wel weet wat Hij van hem vroeg en ervoor zal zorgen dat alles goed komt. Waar het bij deze test om ging is de geloofsgehoorzaamheid van Av'raham. En dat geldt eigenlijk ook voor ons! Geloven in G'd

en in het volbrachte offer van Yeshua is natuurlijk de eerste vereiste om gered te worden, maar doen we ook wat G'd van ons vraagt? Als we dat niet doen is ons geloof nutteloos!

Om ons wakker te schudden en dit goed te laten beseffen gebruikt Ya'aqov [Jacobus] het verhaal van de Aqaida als voorbeeld. Hij schrijft: *“Dwazen! Wanneer zult u eens leren dat ‘gelooven’ geen zin heeft als u niet tegelijk ook dóet wat G'd van u vraagt? Geloof, dat niet met daden samengaat, is geen echt geloof! Weet u niet meer dat G'd onze voorvader Av'raham rechtvaardigde om wat hij deed? Hij gehoorzaamde, zelfs al hield dat in dat hij zijn eigen zoon op een altaar moest offeren. Zie u wat ik bedoel? Hij geloofde G'd en deed precies wat G'd van hem vroeg. Zijn geloof werd pas écht geloof door wat hij deed. In de Boeken staat het zo: Av'raham geloofde G'd en daardoor beschouwde G'd hem als rechtvaardig. G'd noemde hem zelfs Zijn vriend. Hieruit blijkt dus dat een mens gered wordt door wat hij gelooft én door wat hij doet!”* (יעקב Ya'aqov [Jacobus] 2:20-24, Het Boek). **Surinaams:** *“Fa un don so! Mi o sori unu tak' bribi no abi warti efu a no de fu si na den sani san a sma e du. A sani di wi afo Abraham du di a poti en manpikin Isak tapu a altari, meki tak' a kon bun ini Gado ai. So un e si tak' a no ben bribi wawan, ma tak' a ben du sani tu di e sori tak' a e bribi. San a du meki tak' a bribi fu en kon de san a mus de. So a sani san skrifi ini a Santa Buku kon tru. A skrifi taki: Fu di Abraham bribi Gado, meki Gado si en leki wan sma di bun ini En ai. Dan so den kari en wan mati fu Gado. So un e si tak' a no bribi wawan e meki tak' wan sma e kon bun ini Gado ai, ma te a e du sani tu di e sori tak' a e bribi!”*

Het geloof van Av'raham werd volmaakt door zijn werken en daarom werd hij door de Eeuwige als een צדיק tzadiq [rechtvaardige] beschouwd. Datzelfde verwacht Hij ook van ons. Yeshua zegt: *“Laat zo uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken!”* (מתתיהו Matit'yahu [Mattheüs] 5:16). **Surinaams:** *“Na so a faya fu yu mus de fu si gi trawan, fu den kan si den bun wroko fu yu. Dan den o gi yu Tata na heimel bigi nen!”* Amen!

Werner Stauder